

ugerning fortjente kun at blive fortrængt og glemt, sådan som den også blev det de første mange årtier.

Karl Peder Pedersen

| BURKHARD VON HENNIGS & HEINRICH KAUTZKY: *Die Chaussee Altona-Kiel. Die erste Kunststraße in Schleswig-Holstein, (Beiträge zur Denkmalpflege in Schleswig-Holstein 4)*, Verlag Ludvig, Kiel 2015, 312 s., 34,90 euro.

Et længe næret ønske om at få anlagt en moderne kunstvej i Holsten gik endelig i opfyldelse med bygningen af en chaussé mellem Kiel og Altona 1830-1833. De knap 100 kilometer landevej var med de nye anlægsmetoder i stand til at bryde de traditionelle nord-sydgående forbindelseslinjer og i stedet krydse på tværs gennem halvøens tre forskellige landskabstyper. Chausséen forbandt hertugdømmets to største byer og markerede begyndelsen på en fremgangsperiode, der dannede en del af baggrunden for den regionalisme, der sprængte det oldenborgske monarki i 1800-tallets midte. Den længe ventede forbindelse blev allerede ti år senere overhalet af udviklingen, da monarkiets første jernbane også forbandt Kiel og Altona.

De omtrent parallelle anlæg med samme begyndelses- og endepunkt understreger både den stærke *path dependency* i infrastrukturelle beslutninger og den politiske pointe i en linjeføring, der i allerhøjeste grad demonstrerede Helstaten som politisk realitet. Forbindelsen mellem København og Altona gennem Holsten var den centrale linje i staten. Den viste monarkiets vilje til at prioritere holstenske interesser i udbygningen af infrastrukturen på bekostning af den Hamborg-Lübeck-linje, som regeringen nægtede at give tilladelse til. Den holstenske chaussé er derfor ikke kun et holstensk, men i høj grad også et anlæg med en dansk dimension fra den sidste tid, hvor en dansk regering søgte at bestemme udviklinger i Nordtyskland. Dermed er vejen også et dansk erindringssted – det vigtigste stykke infrastruktur sammen med Ejderkanalen og jernbanen Kiel-Altona. Milesten med den danske konges monogram vidner da også ganske som den bevarede obelisk ved Rondeelen i Kiel om et stykke dansk historie i Holsten.

Disse politiske og erindringshistoriske aspekter er dog ikke bogens emne, men vejens helstatslige oprindelse og logik træder tydeligt frem i flere artikler. Det slesvig-holstenske Landesamt für Denkmalpflege står bag udgivelsen, og dets problemstillinger præger de informative og læseværdige 43 afsnit. 22 forfattere præsenterer i deres bidrag mange aspekter af vejens historie fra dens planlægning og anlæg til artikler om bl.a. arkitektur, broer, milesten, beplantning, post, herberger og forandringer i linjeføringen. Chausséen præsenterer sig som et

snit igennem det holstenske samfunds nyere historie, hvor heller ikke de senere udviklinger og begivenheder overses såsom biltrafikken og vejens mørkeste kapitel, da fanger fra KZ-lejrene i Fuhlsbüttel og Neuingamme blev sendt på march mod Kiel. De enkelte bidrag er smukt illustreret med fotos og med historiske illustrationer. Udgivelsen giver interesserede danske læsere en chance for at orientere sig i et af de mange afsnit af den glemte og oversete holstenske historie – tilmed et med danske associationer.

Steen Bo Frandsen

| Michael Hertz: *En baron. C.H.F.V.O.R. Løvenskjold – 1836-1917. Aristokrat, opfinder og socialist. Et lærestykke i magtesløshed*, Syddansk Universitetsforlag, Odense 2015, 245 s., 269 kr.

Gruppen af lens-, stamhus- og fideikommisbesiddere rummer mange interessante og farverige personligheder. Alene institutionen, den båndlagte kapital, er kilde til familiestridigheder, pengeproblemer, ulykkelig kærlighed, magtkampe. Det har Michael Hertz haft et godt øje for. Han har i lensbaron Carl Hermann Løvenskjold (1836-1917) fundet en af disse markante personligheder. Hertz leder os igennem hele baronens tilværelse – det anstrengte forhold til faderen, der begyndte tidligt og varede hele livet igennem og var præget af den unge barons dekadente overforbrug, uenighed om fruentimmere og religion foruden omstændighederne i forbindelse med umyndiggørelsen i 1866. Efter umyndiggørelsen benytter Hertz sig af Løvenskjolds gentagne behandlinger for psykiske lidelser, hans virke som opfinder i Vejle, hvor han frembragte en række originale og patenterede, om end lidt brugbare, opfindelser, samt ikke mindst hans noget ejendommelige socialistiske engagement til at tegne billedet af den personlighed, lensbaronen var.

Michael Hertz har en stor indsigt i det samfund, han skriver om, og hans fremstilling indeholder en god implicit skildring af netop den godsejersgruppe, som både politisk, økonomisk og socialt var så central i sidste tredjedel af 1800-tallet. De sager, som baronen var impliceret i, måtte juridisk set i samtiden kunne klares af retsvæsenet uden alt for mange problemer. Alligevel kan Hertz konstatere, at mindst tre konseilspræsidenter, alle godsejere, blander sig i dem på enten den ene eller den anden måde. Set i lyset af Hertz' fremstilling synes der at have været et endog meget stort behov for internt i godsejersgruppen at værne om klassens ry samlet set.

Den spændende historie lader sig dog enkelte gange hæmme af Hertz' tydelige begejstring for de kilder, han har brugt, hvilket kom-